

27.9.2006

Dnro 3067/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

PIDÄTYSAIKOJEN NOUDATTAMINEN

1

KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 14.10.2005 osoittamassaan kirjoituksessa Turun kihlakunnan poliisiviranomaisia esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevassa asiassa.

Kantelussaan kantelija kertoo, että hän oli mennyt kutsuttuna Turun kihlakunnan poliisilaitokselle, jossa hänet oli kuulusteltu. Suoritetun kuulustelun jälkeen hänelle oli ilmoitettu, että hän joutuisi jäämään poliisilaitokselle yön ylitse, jotta "muistaisi paremmin" asiat, joista häntä oli kuulusteltu.

Seuraavana päivänä kantelijalta oli tiedusteltu, joko hän "tietäisi enemmän". Kun hän oli ilmoittanut kieltävästi, oli hänen vapaudenmenetystään jatkettu. Hänen pidättämisensä oli kestänyt kokonaisuudessaan neljä vuorokautta eli yli lain salliman enimmäisajan.

- - -

3

RATKAISU

Katson asiassa menetellyn lainvastaisesti siinä, että kantelijaa on vastoin pakkokeinolakia pidetty yli lain salliman enimmäisajan.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1

Tapahtumatietoja

Poliisilta saaduista selvityksistä käy ilmi, että kantelija oli kutsuttu Turun kihlakunnan poliisilaitokselle 20.9.2005 klo 12.00 liittyen varkausrikoksen esitutkintaan. Esitutkinnassa oli kantelijan ohella myös eräs toinen henkilö epäiltynä samasta yksityisasunnossa tapahtuneesta varkausrikoksesta. Lisäksi asiaan liittyi kätöntärikos ja huumausainerikos, joista kantelija ei kuitenkaan ollut epäiltynä.

Kuulustelun jälkeen kantelija oli otettu kiinni ja pidätetty. Asiaa koskevasta kiinnioton kirjaamista koskevasta lomakkeesta ilmenee, että kantelija oli otettu

kiinni 20.9.2005 klo 12.32 ja pidätetty 20.9.2005 klo 15.15 alkaen asian tutkinnanjohtajana toimineen rikoskomisario A:n tekemällä päätöksellä sekä että hänet vapautettiin 24.9.2005 klo 9.00.

Perusteena pidättämiselle rikosepäilyn ohella oli ollut, että kantelijan epäiltiin vapaana ollessaan vaikeuttavan asian selvittämistä. Lisätietona on mainittu, että anastetuksi ilmoitettua omaisuutta oli kateissa. Poliisi on kantelijan vapaudenmenetyksen aikana suorittanut kotietsinnän tämän asunnossa (20.9.2005 klo 13.30).

3.2

Pidättäminen ja sen aikainen esitutkinta

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukaan poliisimies saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi. Jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. Poliisimiehen on ilmoitettava kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä.

Pidättämisen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ssä.

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

1) jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;

2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa;

3) jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; taikka

4) jos hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Kun jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen muutoin on 1 momentissa säädetty edellytykset ja epäillyn säilöön ottaminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Ketään ei saa pidättää, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta.

Rikoskomisario A on vedonnut pidättämisen erityisenä edellytyksenä siihen, että kantelija saattaisi vapaana ollessaan vaikeuttaa asian selvittämistä.

Perusteen tarkempana selvityksenä on ollut se, että anastettua omaisuutta oli edelleen kateissa.

Esitutkimateriaalin ja saadun selvityksen valossa en näe perusteita kantelijan väitteille, että hänen vapaudenmenetystään olisi sen aloittamisajankohtana käytetty jonkinlaisena painostuskeinona saada hänet esimerkiksi tunnustamaan hänen syykseen katsottua rikosta. Lain ilmaisu "on syytä epäillä" jättää soveltajalleen yksityistapauksessa harkintavaltaa. Kun otetaan huomioon edellä sanotut ja muutoinkin A:n selvityksissään esittämät seikat, en katso hänen ylittäneen hänellä pakkokeinolain mukaan ollutta harkintavaltaa tai käyttäneen sitä väärin, kun hän 20.9.2005 pidätti kantelijan.

3.3

Pidätysajan ylittyminen

Pakkokeinolain 1 luvun 4 ja 13 §:stä käy ilmi, että pidätetty on päästettävä vapaaksi viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello 12, ellei pidätettyä saman ajan kuluessa vaadita vangittavaksi.

Kun kantelijaa ei vaadittu vangittavaksi, hänet olisi tullut päästää vapaaksi viimeistään 23.9.2005 ennen kello 12. Hänet vapautettiin vasta 24.9.2005 kello 9 eli hän oli pidätettynä 21 tuntia pitempään kuin laki enimmillään sallii.

3.3.1

Rikoskomisario A:n selvitys pidätysajan ylitymisestä

Kantelijan asiassa tutkinnanjohtajana toiminut rikoskomisario A on selvityksessään kertonut ilmoittaneensa pidättämispäätöksen yhteydessä asian tutkijoille, että kantelija olisi vapautettava heti, kun pidättämiseen ei enää ole perustetta tai viimeistään kun pidättämisen määräaika täytyisi, eli 23.9.2005 klo 12.00. A kertoo perusteena kantelijan vapauttamismenettelyä koskevalle ilmoitukselleen, ettei hän olisi ollut varsinaista vapauttamispäätöksen tekemistä varten loman vuoksi tavoitettavissa työpaikaltaan.

A:n tullessa seuraavan kerran työpaikalleen 26.9.2005 hän sai tietää, että kantelijan pidättämisaika oli ylittynyt. A katsoo, että kantelijan asian tutkinnanjohtajana ja pidätysmääräyksen antaneena henkilönä hän ei ole menetellyt virheellisesti. A toteaa, ettei hän voi valvoa tutkinnanjohtajuudessaan olevan asian pakkotoimia silloin kun hän ei ole paikalla. A:n näkemyksen mukaan asiassa on tapahtunut tiedon katkoksesta johtunut inhimillinen erehdys.

3.3.2

Rikoskomisario B:n selvitys pidätysajan ylitymisestä

Rikoskomisario B kertoo tehtäviinsä kuuluneen toimia rikoskomisario A:n sijaisena hänen poissa ollessaan. B toteaa selvityksessään asiaa voitavan arvioida siten, että hän on A:n poissa ollessa ollut vastuussa pakkokeinojen valvonnasta ja siten tapahtuneesta. Toisaalta B nostaa esiin kysymyksen,

kuinka pitkälle tutkinnanjohtajan tulisi voida luottaa siihen, että hänen antamiaan määräyksiä noudatetaan.

B kertoo, että hän oli perjantaina 23.9.2004 klo 8.00 töihin tullessaan tullut tietoiseksi, että kantelija oli edelleen pidätettynä. Kun asiassa oli ollut selvää, että kantelija oli määrätty rikoskomisario A:n toimesta päästettäväksi vapaaksi eikä B:n tarvinnut esittää häntä vangittavaksi, hän oli katsonut, että asia ei edellyttänyt häneltä mitään toimenpiteitä. B kertoo tutkinnanjohtajan sijaisena luottaneensa siihen, että kantelijan vapauttaminen on kokeneen rikosylikonstaapelin hoidossa tapahtuva rutiinitoimenpide, joka ei tulisi mitenkään vaatimaan B:n puuttumista tai valvontaa.

B toteaa, että kantelijan pidättämistä koskevassa asiassa oli tapahtunut inhimillinen erehdys: asiaa hoitaneet poliisimiehet olivat unohtaneet kantelijan vapauttamisen. B kertoo, että hän olisi osaltaan voinut välttää virheen, mikäli hän olisi katsonut 23.9.2005 ennen klo 12.00 pidätettyjen listaa ja havaitessaan kantelijan olevan edelleen pidätettynä tiedustellut asiaa hoitaneelta ylikonstaapelilta, aikooko hän varmasti vapauttaa kantelijan A:n määräyksen mukaisesti klo 12.00 mennessä. Näin B ei ollut kuitenkaan menetellyt. B pitää käytännössä mahdottomana, että tutkinnanjohtajan tulisi jokaisen pidätetyn kohdalla seurata, että pidätettyjen uloskirjaaminen tapahtuu tutkinnanjohtajan määräämällä tavalla säädetyssä ajassa.

B toteaa lopuksi seuraavaa: "Mielestäni ainut kohtuudella vaadittava lisätoimi minulta olisi ollut perjantaina 23.9.2005 klo 16.00 työvuoron päättäessäni havaita pidätettyjen listauksesta, että kantelijaa ei ole määräysten mukaisesti vapautettu. Tällöinkin kantelijan pidätysaika olisi valitettavasti ylittynyt 4 tunnilla". B kertoo myös, että hänellä oli 24.9.2005 vapaapäivä.

3.3.3

Rikosylikonstaapeli C:n selvitys pidätysajan ylittymisestä

Rikosylikonstaapeli C kertoo olleensa työvuorossa torstaina 22.9.2005. C:llä oli ollut ohjattavanaan kaksi poliisioppilasta. Oppilaiden harjoitusjakso oli ollut juuri päättymässä, josta syystä C oli keskustellut heidän kanssaan heillä hoidettavana olleissa rikosasioissa tarvittavien jatkohoidon järjestämisestä. Keskustelu oli sovittu pidettäväksi 23.9.2004 klo 12.00. Se oli käyty C:n virkahuoneessa 23.9.2004 n. klo 11.50 alkaen. Keskustelun yhteydessä oli käyty lävitse oppilaiden hoidossa olleet rikosjutut, jotka C oli ottanut haltuunsa ja sen myötä niiden tutkintavastuu oli siirtynyt hänelle.

C kertoo, että hän oli keskustellut oppilaiden kanssa kantelijan asiasta ja saanut kuulla, että kantelija on pidätettynä ja häntä täytyisi vielä puhuttaa sekä kuulustella eli tehdä "normaaleja tutkintatoimenpiteitä". C kertoo saaneensa käydyn keskustelun perusteella sellaisen käsityksen, että kantelijan pidätysaika päättyisi seuraavana päivänä eli lauantaina 24.9.2005 klo 12.00 mennessä ja että hänet tulisi vapauttaa ennen määrääjän umpeutumista, sillä "tutkinnallinen tarve tulisi tyydytettyä pidätysajan puitteissa", eli kantelijaa ei tultaisi vaatimaan vangittavaksi.

C toteaa, että oppilaiden ohjaajana hänen olisi tullut tarkastaa kantelijan pidätykseen liittyvät määräajat poliisin tietojärjestelmästä ottaessaan jutun hoitoonsa, mutta hän ei ollut menetellyt niin. C kertoo jääneensä siihen uskoon, että kantelijan pidättämisen määräaika päättyisi vasta 24.9.2005. Hän ei kuitenkaan kykene muistamaan tarkemmin, miten hänelle kyseinen virheellinen käsitys muodostui. C kertoo edelleen informoineensa muita poliisimiehiä siitä, että kantelija tulisi vapauttaa 24.9.2005, jolloin C ei ollut itse paikalla.

C katsoo, että hänen otettuaan kantelijan asian tutkintavastuun itselleen, tämän pidättämisen määräaika oli juuri päätymässä. C:n näkemyksen mukaan eivät poliisioppilaat eivätkä asiaa C:n pyynnöstä 24.9.2005 hoitaneet poliisimiehet ole vastuussa tapahtuneesta. C:n mukaan asiassa tapahtui inhimillinen erehdys, joka "sekoitti päivät keskenään".

3.3.4

Poliisipäällikön lausunto

Turun kihlakunnan poliisipäällikkö toteaa lausunnossaan, että epäillyn varkausrikoksen tutkijana on ollut rikosylikonstaapeli D sekä D:n ohjauksessa ja valvonnassa harjoittelijana olleet kaksi poliisikoulun oppilasta eli nuoremmat konstaapelit E ja F. Kantelijan pidätysajan täytyessä oli rikosylikonstaapeli D ollut vuosilomalla ja hänen sijaisenaan harjoittelijoiden ohjaajana on ollut rikosylikonstaapeli C. Tutkinnanjohtajajärjestelyjen osalta lausunnossa todetaan, että rikoskomisario A oli ollut työvuoronsa päättymisen jälkeen vapaalla seuraavaan maanantaihin eli 26.9.2005 asti. Tänä aikana varkausryhmän toinen tutkinnanjohtaja rikoskomisario B oli toiminut hänen sijaisenaan.

Poliisipäällikkö toteaa lausunnossaan, että rikoskomisario B rikoskomisario A:n sijaisena ensisijaisesti on ollut vastuussa kantelijan pidätysajan ylittymisestä 21 tunnilla.

3.3.5

Länsi-Suomen lääninhallituksen lausunto

Lääninhallitus toteaa saamiensa selvitystensä perusteella lausunnossaan, että ensisijainen vastuu kantelijaa koskevan pakkokeinon valvonnasta on ollut pidätysajan täytyessä työvuorossa olleella rikoskomisario B:llä. Vastuussa pidätysajan ylityksestä tutkinnan käytännön suorittajana on myös työvuorossa tuolloin ollut rikosylikonstaapeli C, joka ei ollut tarkistanut hänelle kuuluvien velvollisuuksien mukaisesti pidätykseen liittyviä ajankohtia, vaan oli luottanut hänelle syntyneeseen virheelliseen käsitykseen pidätysajan päättymisajankohdasta.

Lausunnossa todetaan edelleen, että sekä B että C olivat pidätysajan ylittymispäivänä toimineet toisten henkilöiden sijaisina. B oli luottanut hänelle syntyneeseen käsitykseen siitä, että hänen ei tarvitse kantelijan asiassa tehdä vangitsemisvaatimusta ja että jutun tutkijat hoitavat ajallaan vapauttamisen kokeneen tutkinnanjohtajan A:n antaman vapauttamismääräyksen mukaan. C

taas ei ollut työpaineidensa keskellä riittävästi valvonut ja tarkistanut kantelijan juttua tutkineiden poliisioppilaiden toimia ja ilmoituksia. Kyseisten poliisioppilaiden harjoittelujakso oli päättymäisillään ja C piti heidän kanssaan päätöspalaveria niihin aikoihin, kun enimmäispidätysaika täyttyi.

3.3.6

Kannanotto

Rikoskomisario A:n ja häntä sijaistaneen rikoskomisario B:n osalta totean, että viime kädessä esitutkinnasta ja siinä käytettävistä pakkokeinoista vastaa sitä johtava tutkinnanjohtaja, jonka on valvottava esitutkinnan edistymistä.

Pidätysaikojen noudattamisesta on nähdäkseni yleensä vastuussa asian tutkinnanjohtaja, joka tavallisesti on myös päättänyt pidättämisestä. Tutkinnanjohtajan tulee valvoa esitutkintaa aktiivisesti. C:n ja muiden jutulle määrättyjen tutkijoiden osalta totean, että tutkijan velvollisuutena on toimittaa esitutkintatoimenpiteet ilman aiheetonta viivytyksiä.

Tässä tapauksessa rikoskomisario A:lla oli lomapäivä 23.9.2005, joten häntä ei käsitykseni mukaan voida pitää vastuullisena pidätysajan ylittymisestä. Näin on varsinkin, kun saadun selvityksen mukaan Turun kihlakunnan poliisilaitoksella noudatetaan järjestelyä, jonka mukaan pidätysaikojen valvominen kuuluu vastuuvuorossa olevalle rikoskomisariolle. Tässä tapauksessa vastuuvuorossa oli rikoskomisario B. Hän toteaa selvityksessään tullessaan 23.9.2005 klo 8.00 tullessaan töihin tietoisesti, että kantelija oli edelleen pidätettynä. Kun on ollut selvää, että kantelija oli määrätty rikoskomisario A:n toimesta vapautettavaksi, B oli otaksunut, että näin tulisi päivän aikana tapahtumaan ja ettei asia vaatisi B:ltä enempää toimenpiteitä. B kertoo luottaneensa siihen, että kantelijan vapauttaminen olisi rutiinitoimenpide, joka ei vaatisi hänen puuttumistaan tai valvontaa.

Rikosylikonstaapeli C oli selvityksensä mukaan ilmeisestä väärinkäsityksestä luullut, että kantelijan pidätysaika päättyisi 24.9.2005 klo 12.00 mennessä. C oli kantelijan pidätysajan päättymisajankohtana ottanut tutkintavastuun asiasta itselleen. Selvityksistä ei ilmene, että asiassa esitutkintaa suorittaneet poliisioppilaat (E ja F) olisivat menettelleet jollakin tavoin virheellisesti esitutkintaa suorittaessa. En pitänyt selvityksen vaatimista heiltä tarkoituksenmukaisena, koska he ovat toimineet annettujen ohjeiden mukaan ja tarpeellisen ohjauksen alaisena. En myöskään kohdistu heihin mitään toimenpiteitä.

Katson, että C:llä asian tutkintavastuun vastaanottaneena olisi ollut edellä kerrotuissa olosuhteissa erityinen velvollisuus osaltaan huolehtia siitä, ettei kantelijan pidätysaika ylity, vaikka hänellä ei ollutkaan toimivaltaa itsenäisen vapauttamispäätöksen tekemiseen. Toisaalta päätös kantelijan vapauttamisesta oli jo A:n toimesta aiemmin tehty. Se seikka, että C oli jäänyt poliisioppilaiden kanssa käymänsä keskustelun perusteella väärään käsitykseen kantelijan pidättämisaikojen päättymisestä, ei mielestäni poista C:n menettelyn moitittavuutta. Viranomaisien on käsitykseni mukaan oma-aloitteisesti huolehdittava laissa säädettyjen määräaikojen noudattamisesta.

Edellä sanotun perusteella annan rikoskomisario B:lle ja rikosylikonstaapeli C:lle huomautuksen heidän virheellisestä menettelystään, joka johti siihen, että kantelija oli pidätettynä yli lain salliman enimmäisajan.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan rikoskomisario B:lle ja rikosylikonstaapeli C:lle huomautuksen heidän kohdassa 3.3.6 todetusta virheellisestä menettelystään. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennökset tästä päätöksestäni tiedoksi B:lle ja C:lle.

Lisäksi lähetän jäljennökset päätöksestäni tiedoksi Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosastolle ja Turun kihlakunnan poliisipäällikölle.

- - -